

לא סחבק, מנהיג: למה מלכי ישראל אינם מזרע יוסף?

אדם נכנס לחנות תוכים וביקש לקנות אחד. הוא התעניין על מחיר התוכי בקומה הראשונה, והמוכר נקב בסכום גבוה: אלף דולר. "זה תוכי מוכשר, הוא מדבר אנגלית רהוטה". הקונה מתעניין על מחיר התוכי בקומה השנייה והמוכר משיב: "אלפיים דולר. זה תוכי גאון, הוא מדבר אנגלית וספרדית שוטפת". הקונה מרים את העיניים לקומה השלישית ורואה שם תוכי חמור סבר שמעביר את מבטו לכל הכיוונים. הוא התעניין למחירו והמוכר אמר: "הוא יקר, עשרת אלפים דולר".

למה? מה הוא יודע? – "הוא לא יודע כלום, אבל כולם קוראים לו ה**בוס**!"...

משפט יפה אומר: 'גורלו של ארגון, תלוי באדם אחד'. גם ארגון של עשרת אלפים עובדים, תלוי באדם אחד: במנהל שעומד בראש המערכת. השבוע, יעקב אבינו בוחר את האיש החשוב בעם ישראל: את המנהיג. יעקב אוסף את שנים עשר ילדיו אל המיטה ומכריז על הבן שיחזיק בתיק המלוכה לעדי עד ויצמיח מזרעו את מלכי ישראל, עד ביאת המשיח במהרה בימינו.

כאן אפשר היה לצפות כי הילד הנבחר יהיה יוסף, בנו האהוב של יעקב. הרי יוסף עשה באותם רגעים ממש את העבודה ועשה אותה בצורה מושלמת. ההשגחה העליונה הועידה לו דרך החלומות את תפקיד המלוכה והוא ביצע את תפקידו בצורה נהדרת: גם מבחינה מנהיגותית, הציל את העולם כולו מהרעב וגם מבחינה אישית, הוא מחל וסלח לאחיו ופרנס אותם עד סוף ימיהם.

למרות זאת, ולמרות הכלל הברור לפיו 'נבחרת מנצחת לא מחליפים'... יעקב מתעלם מיוסף שעומד לפניו כמשנה למלך בפועל ובוחר תמורתו בילד אחר:

1. בראשית מט, ח: לא יסור שבט מיהודה, ומחוקק מבין רגליו, עד כי יבוא שילה.

מכפל לשון הברכה - "לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו" - למדו חז"ל כי זרע יהודה עתיד להחזיק בכל תפקידי ההנהגה בעם ישראל: הן ההנהגה המדינית בארץ ישראל, המלכות, הן ההנהגה הייצוגית בחוץ לארץ, ריש גלותא, שתפקידו היה לייצג את צרכי העם בפני המלכות, והן המנהיגות הרוחנית המחוקקת העליונה, נשיאי הסנהדרין.

סנהדרין ה, א: לא יסור שבט מיהודה - אלו ראשי גלויות בבבל שרודים את ישראל בשבט. ומחוקק מבין רגליו - אלו בני בניו של הלל [נשיאי הסנהדרין] שמלמדים תורה ברבים.

והשאלה היא, במה עלה יהודה על יוסף? כיצד הפך יהודה למתאים יותר למלוכה מיוסף? אדרבה, כל דבר שיהודה עשה בחייו - יוסף עשה טוב ממנו:

אם נזכיר את מעלת יהודה, כמי שהציל את חיי יוסף, בכך שהמליץ למכור אותו לעבד ולא להרוג אותו, יוסף הציג התנהגות הרבה יותר מרשימה: הוא לכתחילה לא חטא בשנאת אחים ולא מכר אח לעבדות. ואדרבה, מחל וסלח להם על הכול. אם נזכיר מעלה אחרת של יהודה, כמי שהתעלה על מידותיו והודה לתמר: "צדקה ממני", יוסף עמד בניסיון פי כמה יותר מרשים: הוא עמד איתן כילד צעיר מול ההפצרות של אשת פוטיפר ולכתחילה לא נענה לבקשותיה.

הנה שתי המעלות הללו של יהודה, כפי שמוצגות בפסוק הבא בברכת יעקב:

בראשית מט, ט: גור אריה יהודה, מטרף בני עלית – רש"י: סלקת את עצמך ואמרת 'מה בצע [כי נהרוג את אחינו ... לכו ונמכרנו לישמעאלים]. וכן בהריגת תמר, שהודה צדקה ממני.

אך כאמור, יוסף עמד בשני המקרים הללו בגבורה כפולה ומכופלת. מדוע, אם כן, יעקב מסתפק ב'תחליפים' - באלו שחוטאים ומתקנים, אם אפשר לבחור לכתחילה בשמן זית זך?

הנה שאלת המדרש, הקרובה לענייננו:

מכילתא בשלח יד, כב: היו רבי טרפון וזקנים יושבים בצלו של שובך ביבנה. אמרו לו: ילמדנו רבינו באיזו זכות זכה יהודה למלכות? אמר להם: אמרו אתם. אמרו לו: בזכות שאמר 'מה בצע כי נהרוג את אחינו' [אלא נמכרוהו לישמעאלים, ובכך] הצילו מהמיתה. אמר להם: האם היה להצלה שתכפר על המכירה?! הרי נתן עצה למכרו ולא להשיבו אל אביו?

נפתח עם ביאור פשוט המובא בכמה מפרשים, ואחר כך נצלול אל הפן הפנימי של הסוגיה, כפי שהיא נלמדת כבר מאות שנים בכתבי אדמור"י חב"ד.

א. המנהג לאסוף את הילדים אל המיטה קודם הפטירה, הוא מנהג חדש בתורה. אצל הדורות הראשונים לבריאת העולם, מאדם הראשון עד אברהם אבינו (ועד בכלל), לא מצאנו דבר כזה.

הראשון שקרא את ילדיו קודם מותו, הוא יצחק אבינו: יצחק קרא לעשיו וביקש לברכו בטרם ימות. בדור הבא, כשהגיע תורו של יעקב להיפרד מהעולם, הוא המשיך את הנהגת אביו והרחיב אותה: הוא לא קרא רק לילד אחד אל מיטתו, אלא אסף את כל שנים עשר ילדיו.

כאן דנים המפרשים בשאלה פשוטה: מה הייתה תכליתו של המפגש הזה? לשם מה יעקב קרא את בניו אל המיטה? זאת שאלה קשה, משום שאפשר שמים לב לעובדה חמורה: יעקב העניק ברכה רק לתשעת בניו הקטנים, מיהודה עד בנימין, ואילו לשלוש בניו הגדולים ראובן, שמעון ולוי - הוא לא הציג כל אופק חיובי, רק תוכחה קשה וחמורה.

ולכן צריך להבין את תכליתו של המפגש: אם הוא נועד לצורכי ברכה, מדוע יעקב העניק ברכות רק לתשעה מתוך שנים עשר? ולאידך, אם המפגש נועד לדברי תוכחה (כפי שמביא רש"י בתחילת דברים א,ג), כי סמוך לפטירה הוא זמן נכון להענקת תוכחה), למה הוכיח רק את בניו הגדולים, בשעה שהיו דברים לא מושלמים גם אצל האחרים?

2. אברבנאל: השאלה בתכלית הברכות האלה בכלל: אם היו דבריו לתכלית ברכה, כמו שיראה מברכת יהודה ודן ואשר ויוסף, יקשה בראובן, שמעון ולוי ... שהביא עליהם קללה ולא ברכה? ואם בא להוכיחם על מעשיהם המגונים כמו שיראה מברכת ראובן שמעון ולוי ... יקשה מאוד ביהודה, זבולון, דן ואשר ... שאין להם תוכחה כי אם הגדת העתיד?

התפיסה הפשוטה בקרב המפרשים היא, שתכלית המפגש נועדה לכוון את הילדים אל הייעוד האישי שלהם. אחת השאלות החשובות במהלך החיים היא: במה אני טוב? מה הייעוד שלי? מה אני אמור לתרום לעולם של הקב"ה? המטרה של יעקב היא, לכוון כל ילד אל הייעוד האישי שלו: יהודה למלוכה, יששכר לתורה, זבולון למסחר הים, אשר למסחר השמן וכן הלאה.

אור החיים מט, כח: נאמר: 'איש אשר כברכתו בירך אותם'. פירוש הראוי לו כפי בחינת נשמתו וכפי מעשיו, כי יש לך לדעת כי הנפשות כל אחת יש לה בחינת המעלה: יש שמעלתה כהונה, ויש מלכות, ויש כתר תורה, ויש גבורה, ויש עושר, ויש הצלחה, ונתכוון יעקב בנבואה לברך כל אחד כפי ברכתו הראוי לה - המלך במלכות, הכהן בכהונה ועל זה הדרך ולא היפך המסילות.

אפשר להוסיף כאן את העומק החסידי במילה "ברכה": הברכה לא נועדה רק לגלות במה כל אחד טוב, אלא הרבה יותר מכך: להמשיך לו את השפע והכוחות כדי להצליח במשימה. לפעמים קורה שאדם מסוים נועד לעשות עסקים, למשל, אך הוא אינו רואה ברכה בעמלו. הסיבה לכך היא, שמעשיו אינם טובים ויש כל מיני קטרוגים עליונים המפריעים לו לקבל סייעתא דשמיא שנועדה לו.

וזוהו עניין ה"ברכה": "ברכה", היא משורש "ברך", כמו איבר ה"ברך", שתפקידו **לכופף** את הגוף. וכך תפקיד ה"ברכה" - שנאמרת בכוח הכוהנים או הצדיק - להפעיל 'קשרים' למעלה, לסלק את המקטרגים ולכופף את השפע מלמעלה עד חשבון הבנק בסניף 993 ברמת החייל...

למה הדבר דומה? עמותה אמורה לקבל כסף מהעירייה והתקציב **כבר אושר**, אך למעשה הכסף נתקע בדרך ואינו מגיע עד לקופת העמותה. זה יכול לקרות בגלל חוסר במסמך מסוים או מחמת התערבותה של 'נשמה טובה' שמקטרגת ומעכבת את החתימה. הפיתרון לכך הוא, לערב **פקיד יותר בכיר שייתן את הדחיפה הדרושה כדי לבצע את ההעברה...**

עד כאן הפירוש הפשוט לתכליתה של ברכת יעקב, אך הוא עדיין אינו מיישב את השאלה המרכזית: למה יעקב לא מצא לנכון לברך את בניו הגדולים? האם ראובן, שמעון ולוי, אינם ראויים לנתינת כוח?!

לכן האברבנאל הולך בדרך שונה וחדשנית, שהיא מהווה פתיחה מושלמת לסוגיה שלנו: לדעתו, תכלית המפגש קודם הפטירה הייתה **להכתיר את יהודה למלך ישראל**. כל פרשת הברכות הארוכה היא רק הסבר ותפאורה להענקת התפקיד החשוב בישראל ליהודה.

ראשית, יעקב פותח במילים קשות על שלוש הגדולים. שכן, הוא מוכרח לתת הסבר, **למה יהודה ולא הם?** הרי הם גדולים ממנו **וקודמים לו לפי דיני התורה?** לכן יעקב אינו חוסך בשבט לשונו ומסביר כי הם אינם נושאים באופי המתאים למלוכה: ראובן בגלל אופיו הכעסני והפיזי, ושמעון ולוי בגלל אופיים ה'אליים', שהביאם להרג שכם ומכירת יוסף.

אחרי שיעקב מגיע ליהודה ומעניק לו את המלוכה, הוא ממשיך ומברך בהצלחה את הילדים הקטנים, וכוונתו בכך, לשלול את המחשבה שגם הם יכולים להיות מלכים. לכן הוא מסביר שכל אחד נועד למטרה אחרת לטובת עם ישראל: אחד לתורה, אחד לדיינות, אחד למסחר וכו'.

אברבנאל שם: כוונת אלה המאמרים והברכות, דעתי נוטה שיעקב בעת מותו רצה לבאר מאיזה מבני **יצא שבט המלכות והממשלה ... ולכן עשה חיפוש וחקירה בכל אחד מבניו כפי טבעו ותכונתו מי הוא הראוי למלכות, כי טבע הבנים אשר יולדו מהם יהיה נוטה לטבע האבות ... ולכן זכר בכל אחד פעם התכונות שלו עצמו ופעם העתיד לבוא על זרעו ... להודיע אם הוא ראוי למלכות ושררה או לא.**

וכאן אנו שבים ושואלים את השאלה שבה פתחנו: למה יהודה נבחר למלוכה ולא יוסף המושלם?

ב. מדובר בשאלה מרתקת, משום שכל דברי ימי ישראל, הם תחרות מתמדת בין יהודה ליוסף (ובנימין). שתי השושלות הללו הן שתי השושלות המנהיגות בעם ישראל, פעם זו דומיננטית ופעם זו, אך תמיד מלכות יוסף היא **זמנית בלבד** ואילו מלכות יהודה היא **הקבועה והסופית**.

היורש הראשון של משה רבנו הוא יהושע בן נון, מזרע אפרים בן יוסף. גם המלך הראשון בארץ ישראל הוא שאול מזרע **בנימין בן רחל**. אולם התופעות הללו הן זמניות והמלוכה עוברת לדוד ושלמה מזרע יהודה. לאחר מות שלמה, מתרחש הפילוג הגדול בממלכה ושוב הכוחות הפועלים הם יהודה מול יוסף: מצד אחד, עומד רחבעם בן שלמה מלך יהודה, ששלט בירושלים על שני שבטים, מולו מתייצב אויבו הגדול, ירבעם בן נבט מזרע אפרים בן יוסף, ששלט בשומרון על עשרה שבטי ישראל.

קשה להאמין, אבל הפילוג הזה נמשך 350 שנה. בכל השנים הללו, היה גבול נוקשה בין הממלכות ("שתי מדינות לעם אחד"...), שאי אפשר היה לעבור אותו ובני עשרת השבטים לא עלו לבית המקדש ולירושלים. כך חלפו השנים עד חורבן הבית הראשון, הארץ נכבשה בידי בבל ומוסד המלוכה התבטל.

בשלב הזה, נאמרה הנבואה של יחזקאל, אותה קראנו בהפטרת השבת שעברה ומנבאת את **האיחוד** העתידי בין הממלכות ו**ניצחונם הסופי של יהודה**. הנביא מספר כי הוא הצטווה לקחת שני עצים, על

אחד לכתוב "יהודה" ועל השני "אפרים", לחבר אותם זה לזה, כדי לסמל את איחוד הממלכות העתידי – ואולם "דוד עבדי נשיא עליהם לעולם".

3. יחזקאל לז, הפטרת פרשת וייגש: ואתה בן אדם קח לך עץ אחד וכתוב עליו ליהודה ... ולקח עץ אחד וכתוב עליו ליוסף עץ אפרים ... וקרבו אותם אחד אל אחד, לך לעץ אחד ... **ועבדי דוד מלך עליהם ורועה אחד יהיה לכולם.**

כך מובא גם לגבי הגאולה העתידה, כי סדר ההתגלות יהיה שבתחילה יתגלה משיח בן יוסף ואחרי זה משיח מזרע דוד והוא יהיה מלך המשיח שיבנה המקדש. והשאלה היא: למה? במה יהודה זרעו משובחים יותר מיוסף זרעו?

לחביבותא דמילתא, נוסף פרפרת מעניינת (הובאה בהתוועדויות תש"נ ד/17): למען האמת, לא רק שיוסף היה המלך הראשון על ישראל, הרבה לפני שדוד המלך הגיע לעולם, יש חשבון מעניין בספר הזוהר, לפיו דוד המלך קיבל את שנות חייו מהאבות ומיוסף.

ידועים דברי הזוהר, שדוד המלך היה "בר נפלי". כלומר, הוא היה אמור למות כמו "נפל", שלוש שעות אחרי לידתו. למעשה הוא חי 70 שנה, בזכות אדם הראשון, שהעניק לו שנים מחייו וחי 930 שנה במקום אלף. זה הביאור הידוע, אולם ישנו ביאור נוסף שם, לפיו שנות דוד נלקחו מהאבות ובעיקר - מיוסף:

יצחק אבינו חי 180 שנה, ורש"י כותב (בראשית כה,ל) כי זה היה אמור להיות גם מספר שנות החיים של אברהם, אלא שאברהם מת חמש שנים קודם זמנו. חמש השנים הללו הועברו לדוד המלך. אחר כך יעקב אבינו היה אמור לחיות כמו אברהם, 175 שנה, אך מת בגיל 147 והעביר את 28 השנים הנוספות לדוד המלך. אחריו, יוסף היה אמור לחיות כמו יעקב, 147 שנה, אך מת בגיל 110 והעביר את 37 השנים הנוספות לדוד. כך יצא שדוד קיבל 5 שנים מאברהם, 28 מיעקב והכי הרבה שנים מיוסף: 37 (יותר מחצי משבעים שנותיו).

זוהר א קסח,א: אברהם השאיר לדוד חמש שנים, משום שחי 175 שנה במקום 180 שנה. יעקב היה צריך לחיות כמו אברהם ולא חי אלא 147 שנה. השאיר 28 שנים לדוד. יוסף היה צריך לחיות כמו אבי ולא חי אלא 110 שנים, השאיר 37 שנים לדוד – וביחד שבעים שנה.

ולפי זה מתעצמת הקושיה: למה היו צריכים בכלל את דוד ולא נשארה המלוכה לכתחילה בזרע יוסף?

ג. קראתי פעם דבר כזה: לפני הבחירות בארצות הברית, עורכים סקרים שונים כדי לנחש את המועמד שייבחר. אחד הסקרים הכי מדויקים לצפות את הפייבוריט, הוא השאלה הבאה: 'עם איזה מועמד היית רוצה לשתות קפה?'. המועמד שאנשים מרגישים איתו הכי בנוח, יהיה זה שיצביעו לו.

המפרשים אומרים דבר פשוט: יעקב עצמו מסביר, למה המלוכה נתונה ליהודה. למעשה, אלו המילים הראשונות בהן הוא פותח את ההכרזה על יהודה:

4. מט,ח: יהודה – אתה יודוך אחיך. **ספורנו:** יודוך אחיך – יקבלוך למלך, כי אתה ראוי למלוך. **חזקוני:** יהודה אתה יודוך אחיך – לשון נופל על לשון (יהודה, הודאה), כי יכבדוך וישבחוך.

לא יעקב הוא זה שממנה את יהודה למלך, אלא האחים ראו בו מלך. הייתה ביהודה מנהיגות טבעית, שגרמה לכולם לקבל את מנהיגותו. יוסף, לעומת זאת, לא היה מקובל על האחים. כנראה שהיה בו משהו נעלה, אליטיסטי ('נולד עם כפית זהב בפה...'). שגרמה לאנשים לחוש לא טבעיים איתו.

התופעה הזו, לא נבעה מחיסרון של יוסף, להיפך, מהמעלה שלו. יוסף, בתור בן רחל, היה נסיך, צדיק, איש מושלם. אך מלך לא אמור להיות מושלם, הוא אמור להיות כזה שאנשים מרגישים בו אחד משלהם. מישהו שמבין אותם, את ההתמודדויות שלהם, את הקשיים עימם הם מתמודדים ויודע לתת להם

מענה. ויהודה היה בדיוק כזה: מצד אחד, הוא חטא ביחד עם האחים, היה מעורב במכירת יוסף ונכשל עם תמר. מצד שני, ידע לקחת אחריות ולשוב בתשובה ולכן היה המועמד הטבעי בעיניהם.

עד כאן הגישה הפשוטה והבסיסית, תורת החסידות לוקחת את הדיון למישור יותר נעלה ומוצאת בו סמלים למהויות עמוקות ביסודות המחשבה של עם ישראל. הבה נפתח את הנושא עם סיפור יפה:

פרופסור ירמיהו ברנובר, הוא מדען בעל שם בתחום אנרגיה חילופית (הידרו-דינמיקה). לפני חודשיים, הוא קיבל "אות מפעל חיים" בתחום התשתיות הלאומיות על פעילותו בנושא. הקשר של ברנובר עם היהדות, התעורר בהקשר מצער: הוא נולד בריגה, לטביה, ואבא שלו נהרג על ידי הלאטבים במלחמת העולם השנייה. הוא חווה בעצמו אנטישמיות ושנאה מאת השכנים ולא הצליח להתקבל למוסד אקדמי בגלל מוצאו היהודי. הרדיפות הללו דווקא חיזקו את רוחו וגרמו לו להעמיק בהבנת מורשתו היהודית. הוא יצר קשר עם חסידי חב"ד שניהלו מחתרת ברוסיה והחל לקיים מצוות.

במשך השנים, ברנובר הפך להיות פרופסור נחשב בברית המועצות ומעת לעת היה מוזמן להרצאות בתחום עבודתו. תמיד היה מחביא בעומק המזוודה שקית תפילין ומוצא רגע פרטי כדי להניח אותם. פעם נסע להרצאה חשובה וחשב שיספיק להניח תפילין במשך היום. הוא החל להרצות מול מאות אנשי אקדמיה ופתאום רואה לחרדתו את השמש שוקעת. מחשבות עזות החלו להתרוצץ במוחו תוך כדי ההרצאה: מצד אחד, הוא עושה ליהדות שירות חשוב ביותר: הוא עומד כיהודי זקוף וגאה בפני מאות אקדמאים (הוא גידל זקן והיה מפורסם בפעילותו למען העלייה לארץ) ואיך אפשר להפסיד את זה בגלל הנחת כמה רצועות תפילין בסתר? מצד שני, תפילין זה תפילין.

הוא החל להשתעל, התנצל שיש לו סחרחורת וירד במהירות מהבמה. הוא עצר מונית, הורה לנהג לטוס אל המלון, הניח תפילין במקביל לקרני השמש האחרונות, ונפל מותש על המיטה. אחר כך, ניסה לנתח לעצמו מה קרה? למה היה לו כל כך חשוב להניח תפילין? מה הערך של מעשה טכני כזה מול ההופעה היהודית המכובדת והגאה שלו? אחרי שלמד הרבה חסידות, הבין היטב את העניין.

החיים של יהודי, מושתתים על שני יסודות: תורה ומצוות. לימוד ומעשה. לימוד הוא החלק העיוני והשכלתני של הדת, ואילו המעשה הוא החלק הנמוך לכאורה, של ביצוע המצוות בידיים וברגליים.

כאן עולה השאלה, איזה חלק ביניהם יותר חשוב: ניח שעומד יהודי בעל מוח שלומד תורה בהעמקה, הוא יכול להעניק הרצאה מרתקת על החזון בבסיס המצוות ועל הערכים החברתיים שתרמה היהדות לשיח העולמי – אך הוא אינו מהדר בקיום המצוות. הן נראות לו כדבר מעשי וטכני. בעוד שהוא קשור לה' עם ההבנה וההרגשה, המצוות הן מעשים נמוכים, שאינם קשורים למהותו הייחודית כאדם.

מצד שני, עומד אדם שמקיים מצוות בשלמות, מגיע לבית הכנסת שלוש פעמים ביום ונותן מעשר מדי חודש בהתלהבות – אך אינו מרבה בלימוד תורה. הוא אינו מוצא טעם בפלפולים עמוקים ומספיק לו להיות קשור אל הקב"ה במעשה. מי מביניהם יותר נעלה? מי קרוב יותר לרצון ה'?

מוסבר בכתבי חסידות, כי שני הטיפוסים הללו, מגולמים בדמויות של יהודה ויוסף. יוסף מתואר בתורה **כאיש חוכמה**. הוא לומד עם אבא שלו תורה בחברותא לפני שהוא נמכר למצרים, באופיו הוא אסטרטג, חושב עשרה מהלכים קדימה וכל דבר שהוא נוגע בו, הופך לזהב.

יהודה, לעומת זאת, הוא **איש מעשה**. הוא לא אדם מרשים כמו יוסף, הוא רועה צאן פשוט, אך הוא תמיד עושה את הדבר הנכון. כשצריכים לקחת אחריות על בנימין, הוא קם באומץ ועושה זאת. כשצריכים להקים ישיבה במצרים, הוא קם ומאתר בניין ומקים ישיבה. (הרמב"ם מדגיש כי **לא יהודה היה ראש הישיבה**, כי אם לוי).

המתח לאורך ההיסטוריה בין בני יוסף לבני יהודה, מסמל את המתח המתמיד בין בעלי ההשכלה לאנשי המעשה התמימים. יש מקום לשתי התנועות ושתיהן נצרכות, ולכן פעם זה עולה ופעם זה – אך המלוכה הסופית והקבועה היא של **יהודה**. האנשים הנעלים יותר, הם בעלי **המעשה**.

הסיבה לכך פשוטה: זה שלומד תורה, עובד בסופו של דבר גם את עצמו. הלימוד הוא חוויה נהדרת, שיש לה משמעות גם בלעדי האמונה בקב"ה. אפשר ללמוד תורה בלי יראת שמים (ח"ו). גם הלימוד עצמו, מערב את האישיות של הלומד ונובע מתוך הנטיות השכליות שלו. אולם קיום מצוות מעשיות, נעשה כל כולו בשביל הקב"ה. אין כל טעם במעשה הטכני, זולת השעבוד לאלוקים. הנחת תפילין פשוטה מדי בוקר, מסמלת את ההתמסרות המוחלטת של יהודי לישות נעלית וגבוהה ממנו.

כאשר חושבים על עם ישראל **בטווח הארוך**, בפרספקטיבה של שנים וגליונות, רק המצוות המעשיות, יכולות להחזיק אותנו כעם ייחודי. העובדה ששרדנו כל כך הרבה שנים בגלות, נובעת אך ורק בגלל הנחת התפילין הפשוטה מדי בוקר. ההקרבה הזו מכפיפה אותנו לצו עליון גדול מאיתנו, בעוד שהתורה כשלעצמה, יכולה להפוך להיות חלילה קרדום לחפור בידי האדם הלומד בה.

פעם התועד האדמו"ר הקודם עם הבחורים, ההתוועדות הייתה נפלאה והם לא רצו שהיא תיגמר. הרבי ישב עם שעון לידו, כדי לדעת מתי שעת תפילת מנחה. הבחורים שהיו נלהבים מההתוועדות, שיחקו עם השעון והקדימו מעט את השעה האמיתית. המזכיר הדגול ר' יחזקאל פייגין הי"ד, ראה את מעשיהם ולא מחה. הרבי הביט לכיוונם ותפש מה שעשו. הוא אמר כך למזכירו: "חאצ'ע, אור אין סוף הוא לא מציאות אמיתית, גילוי העצם [גילויים] הוא לא מציאות אמיתית, מנחה היא מציאות אמיתית".

הרבי מלובאוויטש, מאמר ד"ה ועבדי דוד מלך עליהם... בישראל היו שתי ממלכות, מלכות בית דוד משבט יהודה ומלכות בית יוסף... אבל לעתיד לבוא לא יהיו עוד שתי ממלכות, אלא רועה אחד יהיה לכולם וזה דוד משבט יהודה... החילוק בין יוסף ויהודה יובן מהשמות עצמם: יהודה הוא מלשון הודאה ויוסף הוא מלשון הוספה... ובכוחות הנפש הוא החילוק בין כוח העשייה לכוח השכל... וזהו שלעתיד לבוא יהיה מעשה גדול (יהודה), מעלת הקבלת עול, שלמעלה מכוחות האדם.

הנה המשנה במסכת אבות, שמעבירה את הרעיון באופן מושלם:

אבות ג'ז: כל שחכמתו מרובה ממעשיו, למה הוא דומה? לאילן שענפיו מרובים ושורשיו מועטים והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו... אבל כל שמעשיו מרובים מחכמתו, למה הוא דומה? לאילן שענפיו מועטים ושורשיו מרובים, שאפילו כל הרוחות שבעולם נושבות בו, אין מזיזות אותו במקומו¹.

לפי המהלך הזה, מבארים את אחד הסיפורים התמוהים בתלמוד: הגמרא מספרת (עבודה זרה יז) על הימים הקשים שאחרי החורבן השני. הרומאים גזרו גזירות שמד חמורות והיה אסור באופן נחרץ להקהיל קהילות ללימוד תורה. באותם ימים הלך רבי חנינא בן תרדיון לבקר את רבו החולה, רבי יוסי בן קיסמא. רבי יוסי אמר לתלמידו כי הוא שומע עליו 'לשון הרע'. הוא שומע שרבי חנינא ממשיך ללמד תורה לתלמידים וזה דבר לא נכון כי הרומאים יהרגו אותו (כפי שאירע בפועל, שהרגו אותו בצורה נוראה באכזריותה כאחד מעשרה הרוגי מלכות).

שאל רבי חנינא את רבו: "רבי, כשהם יהרגו אותי, האם אהיה ראוי להיכנס לגן עדן?" אמר לו רבו: "תספר מעשה טוב שעשית ואומר אם אתה בדרך לגן עדן". סיפר רבי חנינא כי הוא משמש כגבאי צדקה ופעם בליל פורים, מצא בארנקו שטר כסף ולא ידע אם זה שייך לכספו האישי או לצדקה ותרם את כל השטר לצדקה. התפעל רבי יוסי מהסיפור ואמר כי הוא בוודאי בדרך לגן עדן.

כמובן, הסיפור הזה צועק לקושי וחוסר צדק: עומד אדם שמוסר את נפשו ללמד תורה בתקופת גזירות השמד, ועדיין הוא לא ראוי להיכנס לגן עדן. רק העובדה שהחליט להעביר שטר כסף לצדקה, מזכה אותו בכניסה לעולם הבא. מה הקריטריונים?

מבארים בזה (על בסיס פירוש הרמב"ם בפירוש המשניות שם), כי יהודי זוכה לגן עדן כאשר הוא מקיים מצווה אחת בחייו **לשם שמים**, מתוך **מסירות גמורה לה'**. כל עוד הוא מקהיל קהילות ללימוד תורה,

¹ **תלמוד גדול או מעשה גדול:** להעיר מהמחלוקת (קידושין מ,ב) אם תלמוד גדול או מעשה גדול ומסקנת הגמרא שתלמוד גדול. אמנם המשך הדברים הוא, ש"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה", כך שהמעשה יותר גדול. ראו ב"ק יז,א ורש"י שם, שלכן מעשה גדול מתלמוד, ואכמ"ל.

אין זו ראייה שהוא אוהב ה'. יתכן שהוא אוהב ללמוד וללמד ואינו מוצא טעם בחייו זולת הלימוד. לעומת זאת, כאשר יהודי יושב בודד עם עצמו בליל פורים ומתלבט לגבי שטר צדקה ויכול לקחת לעצמו חצי מהכסף, ובכל זאת נותן הכול לצדקה כי 'עם צדקה לא משחקים', זה הרגע שהופך אותו ל"עבד ה'" ומעביר אותו לחיי העולם הבא. מה שיותר חשוב הוא, שנזכה לעשות רצון ה' בעולם הזה ולראות בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו ממש.

**כתיבת השיעור והפצתו באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי רבנו ברחבי תבל**

**ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולרפואה שלמה של מרת
שיינא בעשא בתיה בת ציפורה פייגה**